

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Tereza Mikulenková

III. ročník - prezenční studium

Obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání a anglický jazyk se zaměřením
na vzdělávání

Témata novel a próz Isaaca Bashevishe Singera

Bakalářská práce

Olomouc 2015

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vala, Ph. D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 17.4.2015

podpis

Děkuji Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph. D., za odborné vedení diplomové práce, poskytování cenných rad a připomínek. Děkuji také své rodině a přátelům za podporu po celou dobu studia.

Obsah

Obsah	7
Úvod	5
1. Isaac Bashevis Singer	6
1.1 Život Isaaca Bashevishe Singera	6
1.2 Dílo Isaaca Bashevishe Singera	13
1.3 Isaac Bashevis Singer – nositel Nobelovy ceny	17
2. Námět	18
2.1 Definice pojmu námět	18
2.2 Náměty Isaaca Bashevishe Singera	19
2.3 Dětství	19
2.3.1 Přátelství	20
2.3.2 Rabínův syn	22
2.3.3 Svátky a tradice	23
2.4 Žena	25
2.4.1 Láska	26
2.4.2 Sex	28
2.5 Život imigranta ve Spojených státech	29
2.5.1 Cizí země	30
2.5.2 Setkání	32
2.5.3 Smrt	34
Závěr	36
Seznam použité literatury	37
Internetové zdroje	38

Úvod

Cílem této bakalářské práce je podat ucelený obraz stěžejních námětů v díle Isaaca Bashevishe Singera. Náměty jsem dále rozpracovala na jednotlivé dílčí motivy. Na počátku cesty k dosažení stanoveného cíle bylo důkladné studium vybraných děl Isaaca Bashevishe Singera. Tato povinnost mi byla příjemnou činností.

Vřelý vztah k osobě i tvorbě Isaaca Bashevishe Singera jsem si vybudovala již v dětství, kdy jsme se setkala s jeho tvorbou pro děti. Židovská kultura a Singerův osobitý styl mi učarovaly a s nadšením jsem četla každou další knihu, která se mi dostala do rukou. Singer se pro mě stal symbolem dědečka, se kterým jsem nemohla vyrůstat. Je vždy připraven se zajímavým příběhem, často ukončeným morálním ponaučením. Stejně jako jsem já dospívala, dospívaly se mnou i knihy Isaaca Bashevishe Singera. S velkým zaujetím jsem četla knihy pro dospělé dotýkající se společenských tabu. Na znovuotevření Singerových děl jsem nezanevřela ani při studiu. Při výběru tématu své bakalářské práce jsem tedy měla jasnou představu o samotné realizaci.

V první části této práce se věnuji osobě Isaaca Bashevishe Singera. Téměř detailně popisují autorův život od prvních zájmů malého chlapce až po poslední naléhavou potřebu sdělení moudrého starce. Okrajově se zabývám vztahy, zaměstnáním a méně významnými oceněními. Větší prostor věnuji udělení Nobelovy ceny za literaturu. Pro ucelený obraz příkládám seznam autorových děl v českém i anglickém jazyce, neopomenula jsem ani dětskou literaturu a drama.

Další část práce analyzuje náměty, které jsem považovala za klíčové ve vybraných titulech: *Šoša*; *Mešuge*; *Světlice, kde otec soudil*; *Kafkův přítel a jiné povídky*; *Krátký pátek a jiné povídky a Vášně a jiné povídky*. Pro lepší porozumění tvorbě Isaaca Bashevishe Singera jsem zvolila jako metodu analyzování hlavních motivů. Snažím se primárně utvořit přehled námětů inspirujících Isaaca Bashevishe Singera k sepsání podstatných děl židovské literatury.

Vedlejším cílem práce je také rozšíření povědomí o neopomenutelné tvorbě Isaaca Bashevishe Singera, nositele Nobelovy ceny, ale především milovníka života a žen.

1. Isaac Bashevis Singer

„Nápady na mě útočily jako kobylky, emoce se ve mně bouřily, ať jsem spal, nebo jsem byl při vědomí. Měl jsem pouze jednu cestu interpretace: mým perem, mým jazykem Jidiš...“ (CARR, Maurice. Stýc Yitzhak: Památka na I. B. Singera. [online]. 1992)

1.1 Život Isaaca Bashevishe Singera

Isaac Bashevis Singer se narodil do rodiny židovského rabína 14. července 1904. Jeho rodištěm se stalo městečko Leoncin, malé město vzdálené asi 40 kilometrů od Varšavy. Isaacův otec Mendel Pinkas Singer se ve své víře klonil k chasidským Židům, kteří vyznávali svou víru tanci, zpěvy, půsty a veselostí. Matka byla dcerou slavného rabína a kromě Isaaca přivedla na svět také jeho starší sestru Hindele Ester, bratra Jošuu a nejmladšího bratra Moše. Isaac prožil své nejtěplejší dětství v Leoncinu a Radzymiň (městečko, kde Isaacův otec studoval Tóru). V roce 1908 se celá rodina stěhuje do matčiny vysněné Varšavy. Pinkas Singer zde nastupuje funkci rabína a malý Isaac proniká do židovství jako žák chederu (Cheder je judaistické vzdělávání pro nejmenší). Isaac vyrůstal v silně náboženském prostředí, jako malý chlapec si nehrál s hračkami, ale s knihami a svitky, které byly denním chlebem jeho otce. Už od malička byl Isaac velmi zvědavý, zajímal se o věci, které viděl kolem sebe, stejně jako o otázky hlubšího charakteru, které ho konfrontovaly v rodinném prostředí. Za svou zvědavost se styděl, cítil, že je jiný, také ostatní chlapci se posmívali jeho zrzavým vlasům. Nazývali jej zrzounem nebo zrzavou opicí. Jeho jedinou posluchačkou byla Šoša, dívka, se kterou si často hrával. Šoša poctivě naslouchala jeho příběhům a nejspíše už v této době Isaac objevil dar vyprávění, kterým byl obdařen. Jako staršímu chlapci se mu do rukou dostaly také světské knihy například v jidiš Dobrodružství Sherlocka Holmese a později i Zločin a Trest, na rozšiřování Isaacových obzorů měl v té době velký podíl jeho starší bratr, který byl náruživým čtenářem. Otec by samozřejmě s četbou svých synů spokojený nebyl, světské knihy označoval za sladký jed, který pouze přivádí lidi ke kacířství. Rabín Pinkas si přál, aby se chlapci vydali stejnou cestou, kterou kráčel on sám. Isaac se ale ve víře neshlédl tolik jako jeho otec, viděl chudobu, kterou jeho rodině přinesla víra. Roztrhané oblečení a boty či nedostatek potravin byl v Krochmalné na denním pořádku. Jejich těžké životní podmínky se mírně zlepšily až po přestěhování do vedlejšího domu, kde byl plynovod a

záchody. V té době otec poslal Isaaca do chederu pro starší chlapce, kde se měl Isaac učit čtení gemary a nahlížení do kabaly. V Polsku vypukla válka a Singerovi byli chudí. Ve Varšavě se jedly shnilé kaštany a slupky od brambor a mezi obyvateli se rozmohl tyfus. Isaacův mladší bratr Moše onemocněl. Život ve Varšavě před Isaacovou Bar micvou, což je rituál, kdy se chlapec stává mužem, bychom mohli z pohledu Singerovy rodiny popsat jako neutuchající hlad, proto Batševa se syny čekala na pasy a víza, aby mohli odcestovat do Bilgoraje, kde stál dům Jakuba Zylbermana, Isaacova dědečka. Jošua za úplatek získává víza a v roce 1917 se třináctiletý Isaac s matkou a bratrem Mošem vydává na cestu do Bilgoraje. (Tuszyńska, 2006) V rozhovoru pro The Paris Review se Isaac Bashevis Singer vyjádřil ke čtení jednoho z prvních děl fikce, která se mu dostala do rukou.

Tazatel: „Jednou jste mi pověděl, že první kus beletrie, který jste četl, byla Dobrodružství Sherlocka Holmese.“

Singer: „Víte, četl jsem tato díla, když jsem byl desetiletý chlapec a mně tato kniha připadala tak vznešená, tak nádherná, že dokonce ani dnes bych se neodvážil číst Sherlocka Holmese znovu, protože se obávám, že bych mohl být zklamán.“¹

Na Bilgoraj má Isaac Bashevis Siger krásné vzpomínky. Byla to jeho nešťastnější životní etapa bezstarostného dětství a dospívání, jak se dozvídáme z mnoha jeho děl. Život v Bilgoraji jej inspiroval k napsání několika děl, mezi nimi například jeho první román *Satan v Goraji*. V roce 1920 se dospívající Isaac rozhodne pro studia v rabínském semináři ve Varšavě. Studium se zabývá pouze rok, poté svá studia přeruší. Toto období hodnotí Singer jako nejhorší období svého života. Po návratu a rodinném přivítání v Bilgoraji dokonce plnoletý Isaac uvažuje o ženění. Isaac v tomto období píše knižní i divadelní recenze, překládá knihy do jidiš a přispívá do denního tisku. Jako mladý muž nevydělá mnoho peněz, ale vzhledem k tomu, že je vegetariánem, nekouří a velice málo pije alkohol, jsou jeho příjmy i výdaje vyrovnané. Isaaca obletuje mnoho milenek, ženy jej vyhledávají a jeho tato pozornost těší. (Tuszyńska, 2006)

¹Isaac Bashevis Singer: The Art of Fiction No. 42. [2015]. Dostupné z: <http://www.theparisreview.org/interviews/4242/the-art-of-fiction-no-42-isaac-bashevis-singer>

Israel Jošua² přislíbil svému mladšímu bratrovi místo korektora. Píše se rok 1923 a Isaac je svým bratrem uveden do Varšavského klubu židovských spisovatelů, kteří píšou v jidiš. Na skromné živobytí si Singer vydělává překladem knih do jidiš (např. *Mannův Kouzelný Vrch*), žurnalistikou a psaním krátkých příběhů. Singerovým pseudonymem byl Yitskhok Baszewis³ (pozn. zde polsky) jako pocta matce Batševě, dalším důvodem pro volbu pseudonymu bylo rozhodnutí odlišit se od svého staršího bratra. Tímto pseudonymem *Isaac Bashevis* podepisuje Singer svou fikci po zbytek života.⁴

Isaacův varšavský pobyt trval 13 let. Jeho první povídka nesla název *K Stáří*, byla napsána v jidiš a vydána v roce 1925. Singer ji publikoval v *Literarische Bleter* a získal za ni cenu v soutěži týdeníků. V témže roce hladověl, aby se vyhnul odvodu do války. Singer měl ve Varšavě poměr hned s několika ženami zároveň, je ovšem důležité zmínit jednu z nich – komunistku Ruňu. Ruňa byla matkou jeho jediného syna Jisraela Zamira. Spisovatelův návrat k tradiční literatuře judaistiky šel ruku v ruce s objevováním populárně vědeckých knih (Spinoza, Kant, Schopenhauer, Nietzsche). Isaac byl nespolehlivý, promiskuitní mladý muž, který ani v nejmenším nenaplňoval bratrovu představu uspořádaného spisovatele. Také před smrtí Singerova otce ani jeden z bratrů nenaplnil jeho přání, kterým bylo celoživotní studium tóry. Otec se za své syny styděl a z toho důvodu před sousedy lhal o jejich povolání. Říkal, že synové prodávají noviny. Rok 1933 byl pro Isaacovu tvorbu průlomovým, na pokračování vyšel jeho první román *Satan v Goraji*. V témže roce emigroval Israel Jošua se svou rodinou do Spojených států. Texty Isaaca Bashevisa Singera začaly vycházet nejen v Paříži, ale také za oceánem. Redakce *Fortverts* Isaacovi za jednu z povídek dokonce poslala i honorář. Singer, který byl členem židovské sekce varšavského Pen Klubu, tak v roce 1935 vydal knižně román *Satan v Goraji*. Zbývaly pouze pasové formalities a Isaac Bashevis Singer se mohl ve stejném roce vydat na cestu za oceán. Ve Varšavě zanechává svého syna i ženu. (Tuszyńská, 2006)

Isaac Bashevis Singer do New Yorku přijíždí v době deprese jako třicetiletý muž. Na základě známosti mu bylo nabídnuto místo v deníku *Forverts*, kde již pracoval Israel Jošua. V novém zaměstnání pokračoval na pozici, kterou ve Varšavě opustil. Singer cítil, že je

² Israel Jošua byl redaktorem židovského literárního týdeníku *Literarische Bleter* ve Varšavě. Po dobu svého působení dopisuje do newyorského židovského deníku *Forverts*. (Tuszyńská, 2006)

³ Mezi další Singerovy pseudonymy patří: *Ichok Warszawski* (1939, novinářský pseudonym, který Singer definitivně přestal používat po udělení Nobelovy ceny.) a *D. Segal* (1943). Nejznámějším ovšem zůstal jeho pseudonym dedikovaný židovským čtenářům – *Bashevis*. (Tuszyńská, 2006)

⁴ The Library of America: Isaac Bashevis Singer. LITERARY CLASSICS OF THE UNITED STATES. [online]. 2004 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://singer100.loa.org/>

existence jidiš v ohrožení. Jeho mateřský jazyk byl hluboce zakořeněný v minulosti a nevhodný v kontextu moderní Ameriky. S hrozbou zániku jeho rodné země začal Singer sám sebe vnímat jako anachronismus.⁵

Singerova švagrová Žeňa vzpomíná na počátky spisovatelova pobytu ve Spojených státech jako na velmi těžké. Singer žil ve Varšavě bohatý společenský život, setkával se s několika ženami, navštěvoval klub spisovatelů a potkával se s přáteli. V New Yorku po příjezdu nikoho neznal, obával se vydat se do ulic New Yorku, protože neuměl anglicky a představa bloudění v zemi, kde mu nikdo nerozumí, ho velmi skličovala. Proto počátky svého pobytu v nové zemi trávil ve svém pokoji. Jeho bratr jej odrazoval od manuální práce, jelikož tvrdil, že „je předurčen k velkým věcem“. Také jeho psaní stagnovalo. Vydavatel vyžadoval literaturu zaměřenou na bídu proletariátu na Lower East Side. To ovšem nebyla témata, kterými se Singer chtěl zabývat. Psal mystickou literaturu a vše završoval svou neschopností plnit lhůtu pro odevzdání svých prací do tisku. (Zamir, 1999) Nespokojeného Isaaca představil bratr spisovatelům i divadelním umělcům. Jeho sebevědomí ovšem zůstalo v Polsku. Domníval se, že opuštění jeho rodné země bylo největší chybou, kterou v životě udělal, dokonce chtěl dvakrát spáchat sebevraždu. Problematické pro něj bylo zvláště psaní na stroji, ale také nezvyklé fungování veřejných míst. Při návštěvě samoobslužného baru nechápal jeho systém. Za velice neslušné považoval, že si jej několik zaměstnaných číšníků nevšímá. Domnělí číšníci byli návštěvníci a tyto Singerovy zážitky jistě negativně ovlivnily jeho asimilaci. Isaac stále uvažoval o návratu do rodné vlasti. Svá turistická víza již několikrát prodloužil, hrozil mu návrat do Hitlerem okupovaného Polska a mimo jiné pochyboval o své schopnosti obstát jako spisovatel. Byly to antisemitistické prostředí tehdejší Evropy, které jej donutilo zůstat ve Spojených státech. Peníze na imigrační vízum⁶ Isaacovi vydělal jeho první román⁷, který publikoval v Americe, Hříšný Mesiáš. Po doložení potřebné dokumentace z Varšavy mohl žádat o pobytové vízum, posléze jej čekala tajná cesta do Kanady, kde si vyzvedl pas a dostal víza. Amerika se stala místem jeho trvalého pobytu v roce 1943. (Tuszyńská, 2006)

Almu Haimann potkal Isaac Bashevis Singer v roce 1937 v Catskills. Německá židovka Alma emigrovala do Ameriky o rok dříve než Singer společně se svými dvěma dětmi

⁵ The Library of America: Isaac Bashevis Singer. LITERARY CLASSICS OF THE UNITED STATES. [online]. 2004 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://singer100.loa.org/>

⁶ Peníze, které byly potřebné na zaplacení víza, mu pomohl doložit Israel Jošua. (Tuszyńská, 2006)

⁷ Singer byl v této době velice chudý. Peníze na obživu mu zajišťovaly převážně články, které vycházely jedenkrát týdně v rubrice: *Je dobré vědět*. Měly populárně naučný charakter (např. *Kolik vážila nejtěžší ulovená ryba?*). (Tuszyńská, 2006)

a manželem. Sama popisuje jejich setkání jako romantická, ačkoli se zdá, že o Singerovi a jeho reputaci musela vědět dopředu. Při jejich seznámení byla Alma stále vdaná. Rozhodla se pro rozvod, i když byl Singer mnohem méně movitý než její původní manžel. Singerova manželka byla švadlenou a tímto se živila až do důchodu, mimo jiné doprovázela spisovatele na jeho přednáškách po spojených státech ale také po evropských zemích. Alma byla Singerovi oporou ve zdraví i nemoci a navzdory jeho nesčetným nevěrám žila se Singerem čtyřicet let.

Jednapadesátiletý Israel Jošua zemřel na srdeční záchvat 10. února 1944. Den před jeho smrtí spolu s Isaacem povečeřeli, bratrovu smrt označoval jako největší tragédii, která se mu v životě udála. Bratr pro něj v Americe znamenal celou rodinu, nahrazoval mu otce, nejlepšího přítele i učitele. O smrti svého bratra následně napsal: „Cítil jsem se jako by mě bůh udeřil do tváře. Co jsem ale mohl dělat, oplatit mu? Dodnes nechápu, proč se to stalo jemu a ne mně. Proč jsem mu nevěnoval víc času? Proč jsme se nevidali častěji? Pocity viny mě nemilosrdně pronásledují. Někdy se mi zdá, že přicházíme o nejdůležitější věci našeho života. Pocit, který nelze změnit.“ (Zamir, s. 61, 1999)

Singer označil v jenom z rozhovorů pro americké novináře (1963) jeho tvůrčí období do roku 1945 jako stagnující. Opak je pravdou, pro Forverts napsal 285 textů⁸. V roce 1945 vychází v jidiš povídka Hlupák Gympl, která Singera později proslaví také mezi nežidovskou veřejností⁹. Jeho nejznámějším románem v poválečných letech je Rodina Moskatova¹⁰, který věnoval svému bratrovi. Román vycházel na pokračování ve Forverts (stejně jako většina prvních verzí jeho nadcházejících románů) po dobu tří let. Na pozdějším anglickém vydání románu (1950, první anglický překlad) spolupracoval s několika překladateli, k celému překladatelskému procesu cítil velkou skepsi. Přál si být přítomen u všech překladů, texty často dále redigoval. Překlady z jidiš pro něj byly vždy neplnohodnotné. Domníval se, že anglický jazyk není schopen vybarvit jeho texty nadsázkou a citovou nadneseností, kterou oplýval jeho rodný jazyk.

⁸ Některé z jeho textů z roku 1940: *Proč jsou lidé ostýchaví?, Anglický král, který zabil dvě ze svých šesti žen., Muži donchuáni a svůdníci – jací jsou.* (Tuszyňská, 2006)

⁹ Povídku *Hlupák Gympl* přeložil Singerův blízký přítel Saul Bellow (také americko-židovský spisovatel), v roce 1953 ji otiskl čtvrtletník *Partisan Review*. Singer se dostává do širšího podvědomí a později píše také pro *The New Yorker*, *Commentary*, *Esquire* a další. (Tuszyňská, 2006)

¹⁰ Více o díle Isaaca Bashevishe Singera v kapitole 1.2 Dílo Isaaca Bashevishe Singera.

Mezi několika jeho překladateli a překladatelkami je bezesporu nutné vyzdvihnout jméno Jisrael Zamir¹¹, totiž jméno Singerova syna. Singer opustil svou ženu a syna v roce 1935. Do Ameriky emigroval bez nich. Jisrael s matkou, která se výrazně přikláněla ke komunismu, po otcově emigraci žil v Sovětském svazu, kde je s matkou vypověděli do Turecka, útočiště našli v Palestině. Isaac slíbil, že pro syna a ženu po příjezdu do Spojených států pošle, nikdy se tak ovšem nestalo. Jisrael toužil po setkání s otcem, v padesátých letech již známým spisovatelem. Kontaktoval jej písemně a později se odvážně vydal na cestu do Ameriky. Ačkoli se v Singerově článku Ze starého a nového domova můžeme dočíst, nakolik idylický vztah se synem měl, Jisrael v rozboru článku uvádí skutečnosti na pravou míru. Je tedy zřejmé, že byl Singer výborným vypravěčem, který psal hlavně pro své čtenáře, před kterými chtěl zachovat představu dokonalého spisovatele, otce, bratra i manžela. Jisrael se sám věnoval psaní. V roce 1980 vydal soubor povídek Koňská bota, které Singer neocnil a sám po synu vyžadoval, aby překládal jeho tvorbu. Jisrael, který byl Singerovi více přítelem než synem, ve tvůrčí spolupráci se svým otcem vydal nespočet děl v překladu do anglického jazyka. (Zamir, 1999)

Singera padesátých let již literární kritici definovali jako mainstreamového amerického spisovatele. Publikace několika jeho prací ve známých magazínech zvýšila Singerovu prestiž (pozn. The New Yorker, Mademoiselle, Vogue, Playboy). Zejména Singerovy nepatrně erotické povídky jej přiblížily širší čtenářské veřejnosti. V následujících letech se Singerovy texty začaly vydávat v angličtině. Na překladech spolupracoval Singer také s kotéříi jemu oddaných překladatelů. Scházeli se v jeho apartmánu na Upper West Side nebo v kavárnách. Ze změn, které Singer v průběhu překládání udělal je zřejmé, že si uvědomoval, pro koho píše. Pro čtenáře jinou literární, kulturní nebo i náboženskou zkušeností. Mnoho textů tak změnilo svou prvotní podobu a lze je vnímat jako úplně nové práce, právě proto Isaac překlady označuje jako „druhé originály“. Spisovatelova tvorba pro děti, které se věnoval převážně až jako šedesátiletý, byla nakonec společně s některými z jeho dalších děl přeložena do téměř dvou tuctů jazyků, adaptována do divadelních inscenací a filmových zpracování.¹²

¹¹ Jisrael Zamir byl od svého útlého věku nazýván „Gigi“, toto jméno se objevuje v některých z jeho textů a v korespondenci s Jisrealovou matkou. (Zamir, 1999)

¹² The Library of America: Isaac Bashevis Singer. LITERARY CLASSICS OF THE UNITED STATES. [online]. 2004 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://singer100.loa.org/>

V sedmdesátých letech minulého století byl Isaac Bashevis Singer uznávaným spisovatelem. Teprve jakoby si svět uvědomil, že jako senior si Isaac konečně zaslouží ocenění za svůj přínos literatuře. Největší americkou literární cenu dostává hned dvakrát za sbírky povídek: *Den plný rozkoší* (1970) a *Korunka z peří* (1974). V Jeruzalémě mu Hebrejská Univerzita udělila doktorát honoris causa (1975). Nobelovou cenou za literaturu byl Isaac Bashevis Singer oceněn v roce 1978 (viz. kapitola 1.3 Isaac Bashevis Singer – Nositel nobelovy ceny). Dva roky před smrtí je Singerovi udělena zlatá medaile, tedy nejvyšší ocenění American Academy and Institute of Arts and Letters. (Tuszyňská, 2006)

Singerovi v sedmdesátých letech koupili byt na Floridě. Florida se tedy stala místem, kde trávili každou zimu. Na sklonku života byl Isaac Bashevis Singer nemocný muž. Syn Jisrael Zamir mu přivezl hebrejský překlad knihy Kajícník do jejich apartmánu v New Yorku. Svého otce popisuje jako staříka s přístrojem měřícím puls, který prodělal operaci prostaty a oka, jeho zrak byl velice slabý, také musel mít bolesti. Jeho mysl byla v některých ohledech stále aktivní, účastnil se diskuzí se synem, ale chyběla mu poučnost přátel a novinářů. Isaaca Bashevishe Singera trápila Alzheimerova choroba, při cestě na poslední večeři do restaurace nepoznával své známé. Objednal si vegetariánské jídlo¹³, jak u něj bylo zvykem. To už byl Singerův stav vážný, rapidně se zhoršil při přestěhování na Miami Beach¹⁴, kde jej syn navštívil podruhé v roce 1990. Alzheimerova choroba u Isaaca propukla naplno, sama Alma synovi sděluje, že mívá i světlé chvíle. Singer sedící na invalidním vozíku jej již v první chvíli nepoznává. Jeho žena Alma se o něj v jeho posledních letech života obětavě starala. Jedenáct měsíců od synovy poslední návštěvy umírá. Isaac Bashevis Singer zemřel v sobotu 24. Července 1991 na Floridě. Jeho posledním útočištěm se stal židovský hřbitov v New Jersey. (Zamir, 1999) „Je pravda, že věřím v zázraky, nebo raději v boží milost. Ale věřím v zázraky v každé oblasti života kromě psaní. Zkušenosti mi ukázaly, že při psaní zde nejsou zázraky. Jediná záležitost, která vyprodukuje dobrý text je tvrdá práce. Je nemožné napsat dobrý příběh, když máte v kapse králičí nohu.“¹⁵

¹³ Isaac Bashevis Singer byl zarytým vegetariánem posledních třicet pět let svého života, primárně z důvodu soucitu ke zvířatům. Singerův slavný výrok mluví za vše: „Nestal jsem se vegetariánem pro své vlastní zdraví, nýbrž pro zdraví zvířat.“. History of Vegetarianism: Isaac Bashevis Singer (1904-1991). [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.ivu.org/history/northam20b/singer.html>

¹⁴ Miami Beach zde autor označuje jako „vesnici starých lidí“. Američtí Židé již nesní o pohřbení ve Svaté zemi, naopak začali snít o Miami Beach. (Zamir, 1999)

¹⁵ Isaac Bashevis Singer: The Art of Fiction No. 42. [2015]. Dostupné z: <http://www.theparisreview.org/interviews/4242/the-art-of-fiction-no-42-isaac-bashevis-singer>

1.2 Dílo Isaaca Bashevishe Singera

Díla vydaná v českém jazyce:

- *Stará Láska* (1990, Odeon) – *Old Love*
- *Šoša* (1992, Odeon) – *Shosha*
- *Kejklíř z Lublinu* (1993, Mladá Fronta) – *The Magician of Lublin*
- *Otrok* (1994, Volvox Globator) – *The Slave*
- *Pohádky a povídky* (1995, Barrister and Principal)
- *Hlupáci z Chelmu a jejich dějiny* (1996, Argo) – *The Fools of Chelm*
- *Příběhy pro děti* (1996, VIK) – *The Stories for Children*
- *Král polí* (1996, Argo) – *King of the Fields*
- *Rodian Moskatova* (1997, Argo) – *The Family Moskat*
- *Láska a vyhnanství* (1997, Argo) – *Love and Exile*
- *Rabín a čarodějnice* (1997, Albatros) – *When Schlemiel Went to Warsaw and Other Stories*
- *Kajícník* (1998, Argo) – *The Penitent*
- *Korunka z peří* (1998, Argo) – *A Crown of Feathers and Other Stories*
- *Golem* (1999, Volvox Globator) – *The Golem*
- *Staré Lásky* (1999, Argo) – *Old Love*
- *Světnice, kde otec soudil* (1999, Argo) – *In My Father's Court*
- *Vášeň a jiné povídky* (2000, Argo) – *Passions and Other Stories*
- *Spinoza z trhové ulice* (2001, Argo) – *The Spinoza of Market Street*
- *Stíny nad Hudsonem* (2001, Argo) – *Shadows on the Hudson*
- *Certifikát* (2001, Argo) – *The Certificate*
- *Další příběhy z otcovy světnice* (2002, Argo) – *More Stories from My Father's Court*
- *Mešuge* (2003, Argo) – *Meshugah*
- *Satan v Goraji* (2003, Argo) – *Satan in Goray*
- *Vyvrhel* (2004, Argo) - *Scum*
- *Panství* (2004, Argo) – *The Manor*
- *Obraz a jiné povídky* (2005, Argo) – *Image and Other Stories*
- *Dědictví* (2006, Argo) – *The Estate*

- *Nepřátelé: Příběh lásky* (2007, Argo) – *Enemies, A Love Story*
- *Metuzalémova smrt* (2008, Argo) – *Death of Methuselah and Other Stories*
- *Seance a jiné povídky* (2008, Argo) – *Séance and Other Stories*
- *Kafkův přítel a jiné povídky* (2010, Argo) - *A Friend of Kafka*
- *Hádanka* (2012, Argo) – *A Riddle*
- *Krátký pátek* (2012, Argo) – *Short Friday and Other Stories*

Díla vydaná v anglickém jazyce:

Povídky a soubory povídek:

- *Selected Short Stories of Isaac Bashevis Singer*, editováno Irvingem Howem (1996, New York: Modern Library)
- *Yentl the Yeshiva Boy*, přeloženo Marion Magid, Elizabeth Pollet a dalšími (1985, New York: Farrar, Straus and Giroux)
- *Gifts* (1985, Philadelphia: Jewish Publican Society)

Romány:

Všechny romány kromě těch, které jsou napsané v jidiš a tudíž nepřeložené, byly přeloženy do českého jazyka.

Knihy pro děti:

- *Zlateh the Goat and Other Stories*, přeloženo Elizabeth Shub a Isaacem Bashevisem Singerem (1967, New York: Scribners)
- *Mazel and Shlimazel; nebo jinak - The Milko of the Lioness*, přeloženo E. Shub a I. B. Singerem (1967, New York: Farrar, Straus and Giroux)
- *The Fearsome Inn*, přeloženo E. Shub a I. B. Singerem (1967, New York: Scribners)
- *Elijah the Slave: A Hebrew Legend Retold*, přeloženo E. Shub a I. B. Singerem (1970, New York: Farrar, Straus and Giroux)
- *Alone in the Wild Forest*, přeloženo E. Shub a I. B. Singerem (1971, New York: Farrar, Straus and Giroux)
- *The Topsy-Turvy Emperor of China*, přeloženo E. Shub a I. B. Singerem (1971, New York: Harper & Row)

- *The Wicked City*, přeloženo E. Shub a I. B. Singerem (1972, New York: Farrar, Straus and Giroux)
- *The Fool of Chelm and Their History*, přeloženo E. Shub a I. B. Singerem (1973, New York: Farrar, Straus and Giroux)
- *Why Noah Chose the Dove*, přeloženo E. Shub (1974, New York: Farrar, Straus and Giroux)
- *Naftali the Storyteller and His Horse, Sus, and Other Stories*, přeloženo Josefem Singerem, I. B. Singerem a dalšími (1976, New York: Farrar, Straus and Giroux)
- *The Power of Light: Eight Stories for Hanukkah* (1980, New York: Farrar, Straus and Giroux)
- *Shrew Todie and Lyzer the Miser & Other Children's Stories* (1994, Boston: Barefoot Books)

Dramata:

- *Yentl: A Play*, spolu s Leah Napolin (1977, New York: Samuel French)
- *Teibel and Her Demon*, spolu s Eve Friedeman (1984, New York: Samuel French)

Isaac Bashevis Singer poprvé navštívil divadlo až jako čtyřiaadvacetiletý. Singerův konzervativní otec divadlo zavrhoval, s jidiš divadlem se tedy Isaac setkal poprvé, když se zbavil pejzů a to ve Varšavě. Zde hráli klasické divadelní hry od Shakespeara nebo Ibsena a původní divadelní hry od Šaloma Alejchema či Mendela Mochera Sforima. Dalším milníkem v jeho cestě za divadlem byla Paříž, kde zhlédl představení Joše Kalb, jehož předlohu napsal jeho bratr Israel Jošua. Po příjezdu do Ameriky zlatá éra jidiš divadla vyhasínala. Hrály se pouze překlady z angličtiny nebo braková představení.¹⁶ I. B. Singer polemizoval s myšlenkou věnovat se psaní pro divadlo, honoráře byly značně vyšší a měl pocit, že se dokáže vcítit do vkusu obecnosti. Důvodem, proč se divadlu nezaprodal, bylo jeho vlastní přesvědčení. Dramatizace povídky, jak se sám domníval, by uškodila její umělecké hodnotě.

¹⁶ Jidiš divadla navštěvovali židé, kteří pracovali v krejčovských dílnách na Lower Manhattanu. Hrály se tedy převážně dva typy her. V jednom z nich vystupoval zoufalý malý muž, jehož milou si měl vzít bohatý stařec. Společně prchají do Ameriky, kde žijí svobodným životem. Druhým typem byli ruští či polští statkáři, kteří jsou k židům v nadřazeném postavení, motivem je konflikt mezi statkáři a židy, kteří povstanou a zvítězí. Při těchto obřadech se dodržovaly tradiční zvyky např. pálení šabatových svící. (Zamir, 1999)

Drama by se podle něj mělo hned z počátku koncipovat jako dramatický text. První hra *Jentl, chlapec z ješivy* (pozn. premiéra 1975, Broadway) byla adaptací jeho povídky *Jentl* a tu napsal na popud svého přítele z Divadla Chelsey. Nemůžeme zařadit Singera k neúspěšným dramatikům, hra *Jentl, chlapec z ješivy* byla uvedena více než dvěstěkrát. Jeho druhou, v Americe méně úspěšnou hrou byla *Tajbele a démon* se skoro třiceti opakováními, úspěch tato hra ale slavila v Anglii, Izraeli a Belgii. Zdramatizováním svých povídek se stal Singer pro filmový a divadelní trh zajímavým. Světově nejznámější je film *Jentl*, který zfilmovala Barbara Streisand. Nejenže film režírovala a produkovala, ale také v něm hrála hlavní roli. Pro Isaaca Bashevisa Singera byl film velkým zklamáním. Streisand si upravila látku filmu podle svého. Pozměnila vyznění povídky a podle Singerových slov znehodnotila filmovou adaptaci svým zpěvem. (Zamir, 1999)

1.3 Isaac Bashevis Singer – nositel Nobelovy ceny

Oznámení o udělení Nobelovy ceny za literaturu¹⁷ Isaacu Bashevisi Singerovi obletělo svět 5. Října 1978. Cena s sebou přinesla nebývalý zájem médií, Isaac si slávu užíval. Singer zvažoval, zdali je vhodné pronést řeč v jidiš. Nakonec ve Stockholmu jidiš do projevu zakomponoval. (Zamir, 1999)

Ukázka Singerova projevu v jidiš:

„Pocta, kterou mi Švédská akademie udělila, je určitým uznáním jidiš, jazyka diaspory, která nemá vlast, nemá hranice, a kterou nepodporuje žádná vláda. Jidiš je jazykem, který nemá výrazy pro zbraně, výzbroj, vojenská cvičení a válečné taktiky. Je to jazyk, kterým nežidé a asimilovaní Židé z hloubi srdce pohrdali. Velká náboženství kázala o hodnotách, které lidé z ghett, mluvící jidiš, denně uváděli v život. Byli to lidé knihy v právním smyslu slova. Nic jim nedělalo větší potěšení než studium Tóry, mišny a gemary, učení o morálce a studia kabaly – učení, jejichž podstatou jsou vztahy mezi lidmi. Ghetto nebylo jenom útočištěm pro pronásledované menšiny, ale pokusným územím pro život v míru, osobní disciplínu a humanismus. V určitém smyslu ghetto stále žije a navzdory krutosti prostředí odmítá umřít.“¹⁸ (Zamir, s. 155, 1999)

Ze slov Singerovy ženy se dozvídáme, jak moc byla Nobelova cena pro jejího manžela důležitá. Sama popisuje jeho změnu nálady, která byla patrná hned po oznámení o udělení ceny. Ona i Singer si ceremonii ve Stockholmu velice užili. Není pochyb, že to byl pro Singera jeden z životních zážitků. Zvláště, když přihlédneme k tomu, že Isaac v udělení nikdy nedoufal. Dva roky před udělením ceny ji získal jeho židovský přítel a spisovatel Saul Bellow. Singer nevěřil, že by se cena tak rychle vrátila zpět židovskému spisovateli. Jako imigrant se cítil vykořeněný a myslel si tedy, že není stát, který by za ním stál. Nobelova cena pro něj tedy musela být vyvrácením všech jeho mylných přesvědčení. (Tuszyńská, 2006)

¹⁷ Nobelova cena za literaturu byla Isaacu Bashevisovi udělena za: „vášnivě narativní umění, které s kořeny v židovsko-polském kulturní tradici přináší univerzální lidské hodnoty k životu“. The Nobel Prize in Literature 1978: Isaac Bashevis Singer. [online]. 2014 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1978/

¹⁸ Pozn.: Všechny pojmy vztahující se k náboženství, které se objevily v Projevu předneseném Isaacem Bashevisem Singerem, budou v práci dodatečně vysvětleny.

2. Námět

2.1 Definice pojmu námět

Podle Hrabáka (Haman, 2004) je námět, o kterém má být dílo, zadáním nebo programem, který se v textu uskutečňuje. Program nebo záměr díla naznačují autoři v literárních textech různě např. titulem díla. Jednotlivé složky poté na čtenáře nějak působí a ten si uvědomuje, zda autor svůj záměr vyplnil či nikoli. Podle Hrabáka jsou hlavní složky tematické¹⁹ výstavby tyto:

- Autorský postoj (pozn. také jinak autorský záměr), který určuje výběr prvků a jejich skladbu. Tyto prvky lze také jinak nazvat motivy
- Základní estetické kategorie - tragično a komično.
- Látka neboli prvky představovaného světa, které jsou využity při realizaci celkového záměru. Látka je tedy soubor nebo repertoár motivů.

Petrů (2006) vymezuje témata hlavní a dílčí. Dílčí témata dále realizují a rozvíjejí téma hlavní. Nejdůležitějšími dílčími tématy syžetových literárních druhů jsou témata prostředí a postav. Uspořádání jednotlivých témat a tematických celků se projevuje autorské hodnocení skutečnosti, které můžeme také nazvat jako **hlavní ideu díla**. Hlavní idea může čtenáři zůstat skryta, nebo je vyslovena. V řadě Singerových děl také vzniká symbolická spojitost mezi titulem a hlavní ideou, kdy je hlavní idea pomůckou k pochopení titulu díla.

¹⁹ Pozn.: S pojmem téma se v odborné literatuře setkáváme mnohem častěji. Proto je v textu volně zaměňováno za námět.

2.2 Náměty Isaaca Bashevisa Singera

V této bakalářské práci budeme pracovat s náměty a dále rozpracovávat motivy z těchto děl: *Šoša*; *Krátký pátek a jiné povídky*; *Světlice, kde otec soudil*; *Kafkův přítel a jiné povídky*; *Vášeň a jiné povídky* a *Mešuge*. Vybrané tituly vyjma románů *Mešuge* a *Šošy* jsou povídkové soubory. V těchto povídkových souborech se objevuje hned několik novel, z nich jsme rozpracovali nejznámější: *Jentl, chlapec z ješivy* a *Staré lásky*. Singer ve svých dílech pracuje s nepřeborným množstvím námětů, z nichž jsme jako stěžejní zařadili tyto náměty: dětství, žena a život imigranta ve Spojených státech. V každé z dílčích kapitol budeme výběr námětu dále konkretizovat na dílčích hlavních motivech.

2.3 Dětství

Dětství se jeví být velmi častým námětem u mnoha prozaiků českého i světového měřítka. Každému se jistě vybaví díla, jako jsou *Postřižiny* Bohumila Hrabala či *Smrt krásných srnců* Oty Pavla, ze světové literatury můžeme zmínit *Pána much* Williama Goldinga a *Jako zabít ptáčka* Harper Leeové. Je prokázáno, že dětství má na další vývoj našeho života obrovský vliv. To, v jakém prostředí vyrůstáme, formuje naši osobnost i identitu. Není proto s podivem, že se mnoho autorů do dětství vrací a nereflektují pouze šťastné chvíle bezstarostného života, ale snaží se o lepší porozumění svého vývoje v určitém prostředí. Mnohdy se snaží zakonzervovat své vzpomínky, přiblížit zapomenutou kulturu a vyzdvihnout morální poslání své doby. Kult dětství dnes silně zakořeněný v některých zemích můžeme považovat jako opačný extrém k dávnému pohledu na osobnost dítěte ve viktoriánské Anglii. Dítě bylo považováno za malého dospělého do konce devatenáctého století, až poté začala vznikat literatura pro děti a probíhaly osvěty v psychologii, sociologii či v politice. Světoznámý psychiatr Sigmund Freud se zabýval vývojem osobnosti v různých stádiích, kterými jedinec prochází v nejranějších fázích života. Na základě těchto poznání se rozšířil zájem o vývoj svého vlastního já skrze zážitky z dětství. Avšak už před psychologickými objevy Sigmunda Freuda se vnímaví spisovatelé věnovali literatuře zachycující nespravedlivý úděl dítěte či krásy bezstarostného dětství. Zejména v Singerových dílech odehrávajících se v předválečném Polsku si můžeme všimnout nostalgického pohledu ubírajícího se zpět do šťastného období dětství. Skrze oči malého zrzavého chlapce pozorujeme život v chasidské židovské rodině. Singer se nesnaží o zkreslený pohled, své

dětství naopak líčí s nadhledem dospělého muže. S věkovým odstupem dokáže akcentovat podstatné a zajímavé i bez zbytečného nostalgického přikrášlování.

Za dílčí hlavní motivy rozpracovávající námět dětství v Singerových dílech jsou: přátelství, rabínův syn, svátky a tradice.

2.3.1 Přátelství

Isaac Bahevis Singer byl malým chlapcem se zrzavými pejzy. Bezstarostný život dítěte, který Singer vtiskuje do románu *Šoša* a obzvláště do povídkového souboru *Světlice, kde otec soudil*, je jakýmsi okénkem do života v židovské rodině. Singerův vypravěč prochází přísnou výchovou a snad i proto utíká z domu do Krochmalné ulice a uliček Bilgoraje, aby se zbavil svých povinností a prožíval dobrodružství, o kterých každý chlapec sní. Chlapcova výchova ho od útlého věku učí přemýšlet o světě, ve kterém vyrůstá. O samotě čte knihy a ve společnosti bedlivě pozoruje okolí. Zdá se tedy, že si vystačí se svými vlastními myšlenkami. Z děl se dozvídáme, že hlavní dětské hrdinové reprezentující Singerovo dětství touží po přátelství stejně jako jiné děti.

Isaac Bashevis Singer líčí přátelství Arona Greidingera, svého alter ega, v knize *Šoša* jako velmi komplikované. Popisuje surový svět ulice i násilnických chlapců, kteří se mu posmívají za jeho styl oblékání náležící k židovské tradici, ale také se jim zdají směšné jeho pejzy a způsob chování. „Mluvili hrubě. Na mě měli obzvláště spaden, protože jsem byl rabínův syn a nosil jsem dlouhý kaftan a sametovou čepičku. .. Když mě viděli povídat si se Šošou, tropili si ze mě šašky a byl jsem pro ně „baba“.“ (Singer, 1992, s. 12) Aron, který jistě touží po přátelství, je natolik citlivý, že nestojí o přijetí mezi hrubé chlapce a namísto toho hledá útočiště u sousedky Bašele. Právě u své sousedky nachází přátelství ze všech nejryzejší s mentálně zaostalou Šošou. Jejich vztah je i přesto harmonický. Šošino postižení je patrnější, až když Aron dospívá. Šoša nahlížející na svět z jiné perspektivy otevírá Aronovi bránu fantazie, je jeho úkrytem a nejlepším přítelem i přesto, že je dívkou. „Se Šošou jsem si mohl nejen hrát, ale také ji povídat věci, o kterých jsem se neodvažoval mluvit s nikým jiným. Mohl jsem jí líčit všechny představy a vidiny. Svěřil jsem se jí, že píšu knihu.“ (Singer, 1992, s. 13)

Je důležité také nastínit Singerovo dětství z autobiografické knihy *Světlice, kde otec soudil*. Motivem přátelství je provázena celá kniha. Hlavní hrdina se potýkal s neporozuměním ze strany ostatních chlapců z Krochmalné ulice, proto často hloubal nad různými otázkami života o samotě. Není proto divu, že když byl jednoho dne odměněn

rublem od jednoho z účastníků soudu, u kterého byl přítomen jeho otec, rozhodl se užít si ho celý o samotě. „Vyšel jsem z krámu obtížen sladkostmi. Došel jsem k parku Krasiínského. Když jsem přecházel přes ulici, málem mě něco přejelo. Vešel jsem do parku a pustil jsem se do dobrot. Bylo toho na jednu moc, ale domů jsem to nosit nemohl. Trochu jsem si odpočal a znovu se dal do jídla.“ (Singer, 1999, s. 88) Cestou se svezl drožkami a prožil plno dobrodružství, ale stejně jako každý malý chlapec si uvědomoval, že se o něj rodiče nejspíš velice bojí a proto cestou domů cítí vinu. „Snad dvě hodiny mi trvalo, než jsem došel domů. Cestou mě napadaly všelijaké strašné myšlenky. Třeba, že se u nás doma stalo nějaké neštěstí. Třeba jsem tomu drožkáři nelhal, že jsem sirotek, třeba když jsem mu říkal, že jsem sirotek, opravdu už jsem byl sirotek?“ (Singer, 1999, s. 90) Povídka má tedy i morální charakter.

Hlavní hrdina se s matkou přestěhoval do Bilgoraje, kde žil jeho dědeček. Jako žák ješivy²⁰ poznává nová přátelství v prostředí malé polské vesnice. Studium Gemary²¹ probíhá většinou v počtu tří chlapců. I zde se vypravěč nijak významně nespřátelil. Jako varšavský odchovanec si připadal v novém místě bydliště světácky a tak se s dětmi z Bilgoraje příliš nepřátelil. Chyběl mu přítel, který by se mu v zápalu poznávání světa rovnal. V povídce *Staré židovské zvyky* si můžeme povšimnout hrdinovy inklinace k nevšedním lidem. Vnímal je jako osobnosti, které jej mohly intelektuálně obohatit, zejména mu mohly pootevřít dvířka k poznání, které se mu při studiu Gemary nedostávalo. „Byla to taková ta židovská tvář, jakou člověk najde všude na světě. Spinoza, Mendelssohn, Einstein i Herzl měli něco společného a hodinář Tordos se jim také čímsi podobal. Strašně jsem si s ním toužil povídat, ale doma mě odrazovali, že bych tím poskrvrnil pověst rodiny a čest rodičů. Stejně jsem byl příliš plachý, než abych se s ním pustil do řeči.“ (Singer, 1999, s. 267)

V další z povídek jménem *Noví kamarádi* Singer vypráví o přátelství hlavního hrdiny s Motlem, který nebyl mezi lidmi nijak zvlášť oblíbený pro své kritické poznámky židovství. Vypravěč se svým přítelem v mnohých názorech sympatizuje, aby se mu vlichotil, napíše hebrejskou báseň. Hebrejsky se naučil poté, co mu Motl půjčil knihy hebrejské gramatiky. Tyto knihy byly v té době považovány za kacířské. Vypravěčovo studium těchto nevhodných knih tedy vířilo veřejné diskuze.

Posledním příkladem vypravěčova podivného přátelství jsou gymnazisté Note Šverdšarf a Meir Hadas. Oba se objevují v závěrečných povídkách *Noví kamarádi* a *Nová doba*. Note se

²⁰ Ješiva je židovskou školou pro starší žáky. Hlavním textem, z kterého učení mladých židů probíhá je Talmud. Talmud shrnuje všechny židovské zákony a tradice. (Singer, 1999)

²¹ Gemara je termín pocházející z aramejštiny, označuje druhou část Talmudu. Tato část obsahuje komentáře k první části Talmudu, která se nazývá Mišna. (Singer, 1999)

realizoval na divadelním poli, ale nebyl příliš cílevědomý, zato byl vášnivým čtenářem, což působilo na hlavního hrdinu velmi sympaticky. Meir následoval dominantního Noteho ve všech ztřeštěných nápadech. Tito dva chlapci ovlivnili hrdinův život velkou měrou. Note mimo jiné obstarával zakázané knihy. Vypravěči díky němu ležel celý svět poznání u nohou. Z poslední povídky se ale dozvídáme, že nejspíše nikdy nenašel vypravěč přítele sobě rovného, který by s ním sdílel nadšení po poznání skrze literaturu. „K mému překvapení však gója²² Noteho Šverdšarfa a Meira Hadase ani jiné chlapce mé objevy vůbec nezajímaly. Můj zápal je udivoval stejně, jako mne šokovala jejich lhostejnost.“(Singer, 1999, s. 283)

Přátelství jako motiv provází čtenáře Singerovým dětstvím až do dospělosti. Tento motiv lze tedy najít také v Singerových dílech zaměřených na život ve Spojených státech, kde je námětem život imigranta v USA.

2.3.2 Rabínův syn

Motiv rabínova²³ syna je v díle Isaaca Bashevishe Singera podstatnou složkou. Díla napsaná z pohledu židovského chlapce jsou nejcennějším artefaktem židovské kultury. Pestré dětství v rodině rabína je zahaleno závojem tajemství a to se zdá být výrazným lákadlem pro každého čtenáře. V dnešní době plně ateistů se pevné morální zásady nehledají snadno. Dílo Isaaca Bashevishe Singera otevírá dveře do světa spravedlnosti, která je pro ortodoxní židovské směry typická.

Převážná většina příběhů ze souboru *Světlice, kde otec soudil* jsou netradiční příhody z každodenního židovského života. Na jejich pozadí autor nechává promlouvat židovské zvyky a tradice, stejně jako otázky víry, lásky a nevěry. Jako rabínův syn musel vypravěč plnit mnoho úkolů, které mu byly uloženy. Otec se snažil chlapce vést pouze a výhradně cestou víry a tak tomu mělo být od nejtělejšího věku v co největší míře. Malé děti věří bezmezně všemu, co je jim rodiči sděleno. Ani vypravěč v tomto díle není výjimkou. Popisuje otcovo učení, morální příběhy, soudy, ale poskytuje i rady do života. Na této ukázce z povídky *Sebevrah* můžeme demonstrovat krásu učení ve vztahu otce a syna: „Tati, co je láska?“ „Co je láska? Milovat máme Stvořitele. A milovati budeš Boha svého z celého srdce svého a z celé duše své... Tak třeba já mám rád tebe, protože jsi moje dítě. Ale kdo tě stvořil? Stvořitel světa. Takže když tě mám rád, tak tím spíš mám rád Stvořitele, protože bez něho bys

²² Gój je označení člověka, který nevyznává židovskou víru. (Singer, 1999)

²³ Rabín se v hebrejštině nazývá rabi a doslovný překlad znamená můj učitel. Dříve tolik nedodržel své kněžské povinnosti, ale vykládal a učil z tóry. (Singer, 2012)

nebyl ani ty, ani já. Každá láska tedy náleží Stvořiteli a jedině jemu. Člověk vědoucí to chápe a jde za láskou až k jejímu kořenu..." (Singer, 1999, s. 54)

2.3.3 Svátky a tradice

Judaismus stanovuje pravidla pro každou důležitou událost v životě Žida, ať už se jedná o narození dítěte nebo smrt, židovské tradice jsou přísně dodržovány. Svátky ukotvují pilíře židovské kultury, jejich výrazná odlišnost od těch, které slavíme v dnešní době, slouží jako lákadlo pro další poznání moderního člověka. Motiv svátků a tradic lze najít v každé z povídek, románů či novel Isaaca Bashevisa Singera, jelikož provázanost významných dnů se všedním životem a vírou je neměnná. Tradice je pro Židy upevněním všudypřítomné boží skutečnosti.

Motiv tradice a svátků budeme v této práci úzce konkretizovat na Šábés a svatební tradici. Tyto tradice patří do celého objemného svazku tradic. Z vlastního uvážení jsme se u vybraných knih soustředili na interpretaci motivu skrze tradice zachycené v povídkách vystavěných na námětu dětství.

Šabat, v jidiš překladu také šábés je označení pro sedmý sváteční den týdne, kterým je sobota. Den, kdy si Židé připomínají stvoření světa. Tento den, zapsaný v deseti přikázáních je klíčovým prvkem všech židovských tradic, mnohé se od něj totiž odrážejí. Šábés je jistým židovským luxusem. Již od pátečního večera se Židé věnují odpočinku a plní příkazy týkající se tohoto slavnostního dne. Žid například nesmí řídit auto či trhat květiny, zkrátka věnovat se činnostem, které judaismus vidí jako práci. Tato zapovězená činnost nemusí být nutně fyzicky vyčerpávající, ale musí zasahovat do chodu světa. Šabat činí člověka svobodným, je to čas, ve kterém se člověk může věnovat studiu a setkávání. Jedním z dodržovaných zákonů je stolování. Židé se schází u slavnostní tabule o sobotě hned třikrát. Mezi jednotlivými jídly se čtou texty či navštěvují synagogy, kde probíhají modlitby. (Spiegel, 2007)

Šabat spadající do motivu tradice a svátků je vyobrazen v povídce *Hrůzný dotaz* v knize *Světlice, kde otec soudil*. Vypravěč popisuje své vzpomínky pojící se s dětstvím a tradicemi. Dozvídáme se, že atmosféra byla sváteční. Zvláště působivým byl pro hlavního hrdinu sobotní večer, kdy jeho otec přednášel z Tóry a vyprávěl zbožné příběhy. „Náš byt byl v tomto čase soumraku naplněn Bohem, anděly, tajemstvími a takovým dychtěním a touhou,

že se to nedá slovy vypovědět.“ (Singer, 1999, s. 21) Celý šábesový den poté zakončila havdala²⁴.

V knize *Šoša* se setkáváme se zákazy, které platily pro děti při Šabatu z pohledu hlavního hrdiny Arona Greidingera. On a Šoša si nesměli hrát s věcmi, které jim byly v jiných dnech přístupné. Otec jim připomínal morální zásady judaismu a strašil je příběhy hříčů a zúčtování. Z těchto dvou příkladů můžeme vytušit, jak důležité jsou pro Židy svátky a tradice. Šabat bezpodmínečně slouží k utužování rodiny skrze víru. Malé děti jsou svědky všech rituálů, formují svou kulturní identitu a učí se judaismu skrze návštěvy synagogy či naslouchání starším. Tyto tradice později slouží jako svědectví židovské kultury či jako nehmotné dědictví s trvalou hodnotou.

Další z tradic, která je v Singerových dílech všudypřítomná, je svatební tradice. Nemyslíme pouze samotnou svatbu ale celý rituál zasnoubení spolu s oddáním. Z pohledu dítěte je svatební rituál zaznamenán pouze v knize *Světlice kde otec sloužil*. V povídce *Chromá nevěsta* se dozvídáme o všech náležitostech svatby. Celý proces je nám přiblížen právě kvůli tomu, že vypravěč vyrůstá v rodině rabína, který v židovské komunitě zastává místo právního a duchovního vůdce. Rabín je tedy tím, kdo zachovává všechny tradice skrze rituály s nimi spojené. Z povídky se dozvídáme, že prvním krokem před samotnou svatbou je sjednání „oddavků“, za které jsou snoubenec či rodiče ženicha nebo nevěsty povinni zaplatit. V této povídce vystupuje krásný mladík a chromá nevěsta, kteří jsou oba sirotci, jedná se tedy o velice skromný obřad. K samotné svatbě se připraví svatební smlouva, baldachýn se čtyřmi tyčemi, kitl a svolají se muži na minjan²⁵. Baldachýn slouží jako přístřešek, pod kterým jsou novomanželé a oddávající. „Kitl je bílé roucho, které nosí rabín, kantor nebo ten, kdo vykonává bohoslužbu v určených dnech.“ (Singer, 1999, s. 288) V této situaci ale kitl obléká ženich. Něvesta²⁶ je povinna obejít sedmkrát ženicha a až poté může rabín vykřiknout požehnání. Svatebčané na této skromné svatbě poté pouze snědli koláčky a připili si kořalkou. V knihách zabývajících se judaismem (Spiegel) se také můžeme dočíst o honosných svatbách, na kterých se nevynechá žádná z tradic a všichni se veselí do druhého dne. Tato povídka je

²⁴ Havdala je modlitbou, která uzavírá šábes. Havdala znamená odlišení, tedy rozdíl mezi světským a duchovním světem, jehož odlišnost je umocněna zapálením svíce. Svíce symbolizuje první čin vykonaný v novém dnu či týdnu. (Spiegel, 2007)

²⁵ Minjan je skupina čítající minimálně deset dospělých mužů (Žid se stává dospělým ve třinácti letech.). Jakákoli veřejná pobožnost se nesmí konat bez přítomnosti minjanu. (Singer 1999)

²⁶ V této povídce se nedozvídáme o očištění novomanželů v mikve. Mikve je rituální lázeň, kterou využívá před svatbou nevěsta i ženich. Mimo svatební veselí se do mikve chodí očistit také ženy po menstruaci. O rituálu mikve se Singer zmiňuje až v povídce Svatba, kde je tento rituál dodržen. (Singer, 1999)

vypravována na základě dětských, snad i limitovaných vzpomínek. Důležité je také zmínit, že dějovou linií příběhu je křivda, které se dopouští ženich na chromé nevěstě, nikoli samotný popis svatebního obřadu. Dalším zajímavým poznatkem je autorova schopnost přiblížit Polsko před první světovou válkou skrze motiv tradice a svátků. Z této povídky i celého souboru číší chudoba, která je nastíněna na pozadí mnoha motivů z této práce. Rabín jako otec se věnuje převážně studiu a na další zábavu pro jeho rodinu není čas ani peníze. Materiální chudobu ale vykupuje nezměrné duchovní bohatství, které bychom v dnešní době jen marně hledali.

2.4 Žena

Žena jako námět dává autorovi mužského pohlaví vždy širokou inspiraci. Isaac Bashevis Singer je pověstný svými vztahy se ženami, ať už v předválečném Polsku nebo ve Spojených státech. Žena je pro něj symbolem lásky, plodnosti, ale i sexu a tajemství. Isaac Bashevis Singer vychován v rodině rabína se nesměl na ženu ani podívat, jak mu ukládala víra. V judaismu je tedy žena zobrazena jako matka a služka. Žena židovka nikdy nemůže dosáhnout takového vzdělání jako muž. V dnešní době se jeví zvláště neskutečná představa „nečisté“ ženy v období menstruace, kdy s ní muž nesmí mít žádný fyzický kontakt. Všechna tabu vycházející z židovské víry musela Singera fascinovat. A jelikož stál na prahu nového židovství, které zažil především v nové svobodné Americe, setkáváme se často s šokujícím zobrazením lásky a sexu. Toto zobrazení je šokující především pro ty, kteří I. B. Singera chápou jakou židovského autora nostalgicky zachycujícího tradici judaismu. Není proto divu, že se Singer stal tak populárním autorem. Tuszynská (2006, s. 188,189) přikládá rozhovor s Abrahamem Schlulmanem, který se o Singerovi, jeho literatuře a vztahu k ženám vyjádřil takto: „Říkali mu pornograf. Byl opravdu prvním židovským spisovatelem, který popsal člověka od paty k hlavě a prostředek nevynechal. Židovští kritici ho obviňovali z antisemitismu, z toho, že líčí Židy jako hříšníky, chlípíky, ničemy, špinavce. .. Byl strašně lakomý a strašný sukničkář. Za to vám ručím. Sám jsem ho seznámil s několika ženami.“ Popularitu Singerovi nezajistilo pouze otevření tajemné brány citů v židovství, ale také jeho schopnost vymyslet či zachytit nevšední životní situace. Tyto bizarní a tolik populární příběhy ve velké míře využívají námětu ženy. Pro Singera je žena krásná bytost a nezáleží na jejím vzezření či inteligenci. Singer se celý život snažil dosáhnout pověsti ženami zbožňovaného muže a i s tímto typovým charakterem hlavního hrdiny se nejčastěji setkáváme v jeho tvorbě. Vztahy vyskytující se v jeho dílech jsou vždy komplikované a mnohdy

polygamního soužití. Jeho láska k ženám je ale trvalá a nezměrná stejně jako jeho nevyčerpatelně odlišné zobrazení ženy. Můžeme se pouze domnívat, nakolik úspěšným by se Singer stal, kdyby byl jeho literární talent zobrazení ženy aplikován například v malířství. Nejspíše bychom mluvili o novém Picassu či Leonardu da Vincim.

Námět ženy budeme dále rozvádět na motivech: láska a sexualita.

2.4.1 Láska

Motiv lásky čerpající z námětu ženy je výrazným prvkem v mnoha Singerových dílech. Hlavní motiv lásky nalezneme v Singerově románu Šoša. Už na prvních řádcích knihy se dozvídáme o problematice samotného rozpoznání lásky: „V každém případě jsem byl anachronismem, ale nevěděl jsem to, jako jsem nevěděl, že moje přátelství se Šošou, dcerou susedky Bašele a jejího muže Zeliga, má vůbec co společného s láskou.“ (Singer, 1992, s. 9) Interpretace lásky mezi hlavními hrdiny Aronem a Šošou v tomto díle mohou být různé. Aron chrání Šošinu nevinnost skrze imaginární svět, který je spleten z mytických i všedních příběhů. Hlavní hrdina si uvědomuje, že mu Šoša nikdy nebude rovnoprávnou partnerkou. Její mentální i fyzické opožďení jí neumožňuje rovnat se s ostatními ženami vyskytujícími se v Aronově životě. V románu je Aronovi blízkých hned několik žen: přítelkyně Celie, služka Tekla, herečka Betty a komunistka Dora. I přesto je láska mezi Šošou a Aronem silná a utvrzuje v tom, že láska má mnoho podob. Aron svůj charakter stvrdí splněním slibu, že si Šošu vezme. Čtenáře ihned napadá, že Aron hledá v nejistém životě světlo, které jej povede skrze temný svět pochybností o smyslu bytí, tuto jistotu nalézá v Šošině upřímné lásce. Motiv lásky v tomto díle reprezentuje krásu vztahu založeného na spiritualitě. Šoša v knize také symbolizuje osud židovského národa. Aron se Šošou odchází před válkou z Varšavy. Šoša, která nezná nic jiného Krochmalnou ulici ve Varšavě, umírá steskem. Stejný osud potkává i židovskou komunitu v Polsku.

Singerův pozdější román *Mešuge* je volným pokračováním románu Šoša. Aron Greidinger pokračuje ve svém životě v New Yorku, kde se setkává s Maxem Brodem a spolu s Maxovou milenkou Miriam vytváří milostný trojúhelník. Román tedy přichází s šokujícím obrazem polygamie. V této knize Singer pracuje s motivem lásky z jiného úhlu pohledu. Miriam přežila hrůzy koncentračního tábora a ve Spojených státech nyní našla nový domov stejně jako spousta ostatních Židů. Arona přitahuje Miriamin životní příběh a tajemství, kterým je opředen. Počáteční fyzický vztah se mezi nimi prohlubuje a je nahrazován láskou. Po Maxově smrti se Aron s Miriam ožení i přes to, že zjišťuje všechny její pravé tváře.

Miriam je opět alegorií židovského Polska, které bylo zničeno nacisty. Aron se navrácí zpět k židovské tradici jeho sňatkem s Miriam. Nejspíše cítí vinu a odpovědnost za své činy a opuštěnou Miriam. Přestože by si jako mladý muž mohl najít svobodou ženu, volí cestu podivné osobnosti, ztracené duše. Můžeme tedy v tomto ohledu vůbec mluvit o lásce? O lásce vznikající za takových podmínek? Singer se snaží ukázat, že láska je všude mezi námi. Cít si nevybírání pouze nezadané, stejné rasy a vyznání a i v tomto ohledu shledáváme Singerovu tvorbu šokující. Zatímco se židovští autoři snaží zpodobnit hrůzy koncentračních táborů či sentimentalitu předválečného Polska nebo popřípadě vytváří idylické obrazy židovských sňatků, Singer přináší nové židovství bez přikrášlení a i jeho fikce má vypovídající hodnotu o svobodě, která přinesla mnoho do života amerických Židů.

Motiv lásky se rodí i na pozadí vnímání ženy v judaismu v jedné ze Singerových nejslavnějších novel *Jent, chlapec z ješivy* (zde z povídkového souboru *Krátký pátek a jiné povídky*). Novela vypráví příběh emancipované Jentl, která má jako židovská dívka zapovězeno stát se talmudistou, tedy studentem ješivy. Její touha po vzdělání ji dovede k předstírání mužského pohlaví. Pod chlapeckým jménem Anšel Jentl studuje v ješivě spolu s nic netušícím Avigdorem - dalším ze studentů. Mezi těmito mladými lidmi se zrodí láska. Tento motiv lásky bychom dále mohli specifikovat na lásku zakázanou či homosexuální, Jentl nesmí prozradit své pohlaví, aby nebyla vypovězena z ješivy. Také si není jistá, zda li Avigdor její city opětuje. Tento motiv je vystavěn na hledání své vlastní identity. Jentl si sama vybrala cestu vzdělání a i po přiznání svého pohlaví se raději rozhoduje studovat v jiné ješivě než li zůstat s Avigdorem. Je si vědoma, že za svůj odvážný a v její víře nemyslitelný čin musí být nějak potrestána. Jejím trestem je život bez lásky. Na pozadí tohoto motivu Singer rozprostírá mnohem závažnější téma postavení ženy v judaismu. Zakázaná láska jako motiv je tedy nutně na místě. Když si povšimneme, že chce-li být žena v postavení muže, musela by se v judaismu i tak chovat, což by znamenalo, že by se další cesta židovského národa vydala naprosto odlišným směrem.

Motiv lásky je v neposlední řadě rozpracován skrze lásku mateřskou. V románu *Šošá* vystupuje Aronova matka i Bašele, matka Šošy. Svou mateřskou láskou zahrnují matky obě své děti bezmezně. Aronově skeptické matce se ale sňatek se Šošou nelíbí, snaží se svého syna přesvědčit o hlouposti jeho jednání. „Samozřejmě tě miluju a přála bych si pro tebe dobrou ženu, ale když nebesa přikazují jinak, měla bych mít sílu držet jazyk za zuby. Říkám to všechno proto, abys nezapomínal na svůj původ. Nepřišli jsme na svět, abychom se oddávali vášním.“ (Singer, 1992, s. 185) Naopak dobromyslná Bašele se ze zprávy o sňatku

upřímně raduje. „Jez Šošele má nevěsto! Bůh vyslyšel i tvou tužbu. Vzácní předkové za tebe orodovali. Pro tebe dnes nekončí Jom kipur, ale začíná radostný svátek Simchat Tóra.“ (Singer, 1992, s. 163) Mateřská láska je láskou ze všech nesilnější, ať je praktikována v jakékoli podobě. I na této ukázce si můžeme uvědomit poměry v tehdejší společnosti. Pro Aronovu rodinu bylo nemyslitelné, aby se oženil s nevyvinutou a neplodnou Šošou. Bašele sňatek uvítala, je oproti Aronově matce prostší povahy, ale jako žena s dobrým srdcem je šťastná, že Šošu provdá do dobrých rukou.

2.4.2 Sex

Motiv sexu je v Singerových dílech často provázán s motivem lásky. V povídkovém souboru *Světnice, kde otec soudil* se v povídce svatba koná sňatek mezi mladým mužem a prostitutkou. Vypravěč si už jako mladý chlapec uvědomuje, čím jsou nevěstky nečisté. Celá situace je mu podána z morálně správného hlediska, totiž, že ženich nevěstě prokazuje službu, když ji vykupuje z jejího hříchu.

Mnohem více šokující pohled nabízí román *Mešuge*. Je podstatné zmínit, že slovo mešuge v jidiš znamená blázen. Singer tohoto pojmu používá pro zaštitění všech šílených jedinců, kteří v tomto románu vystupují. Zde je motiv sexu zobrazen ve své fyzické podstatě. Aron zde líbá Miriam přímo v synagoze při čtení Tóry. Miriam je vdaná a o několik let mladší než Aron, dokonce už jednoho milence má a Aron si uvědomuje, že jejich činy řídí pudy, které lze jen velmi těžko ovládnout. Jejich sexuální vztah se stále více prohlubuje a Singer není rozpačitý v popisování intimních scén odehrávajících se mezi Miriam a Aronem. „Když jsem natáhl ruku, abych zazvonil, dveře se otevřely. Bylo zřejmé, že Miriam už stála za nimi a čekala na mě. Beze slova jsme se objali. Má kostnatá kolena vrazila do jejích a tlačila Miriam dovnitř do bytu. Za zády nám průvan zabouchl dveře. Neztráceli jsme čas. Padli jsme na postel. Miriam měla na sobě župan a pod ním byla nahá. Potichu jsme se jeden druhému vzdali, kousající se do rtů na vrcholu vášně. Padl soumrak a my jsme stále zápasili, snažíce se ze svých těl navzájem vydobýt i ten poslední kousek rozkoše... Zradil jsem všechny své předchozí lásky, sebe a všechny síly, které mě varovaly, že se zapletu do sítí, ze kterých už pak nikdy neuniknu.“ (Singer, 2003, s. 62) Motiv sexu z povídky *Svatba* (viz výše) a románu *Mešuge* má jistou spojitost. Aron se na konci knihy s Miriam ožení. Vysvobodí ji tak nejen z jejích hříchů (Židovka Miriam byla prostitutkou nacistů.), ale i ze spárů jejího násilnického manžela. Motiv prostituce je zde zcela náhodný a v Singerově tvorbě se neobjevuje v tak velké míře jako motivy, se kterými zde pracujeme.

Knihu *Kafkův přítel a jiné povídky* vydal Isaac Bashevis Singer v anglickém překladu v roce 1970. V úvodní povídce *Kafkův přítel* se hlavní hrdina Jacques Kohn ocitá v bytě s nezvanou návštěvnicí utíkající před násilným přítelem. Mnohem starší Jacques se domnívá, že jako muž již neobstojí. Nakonec je vše jinak a Jacques má s mladou návštěvnicí sexuální styk. V tomto motivu sexu můžeme naleznout skrytý humor. K starému muži, který již nečeká žádné návštěvníky, se dobývá krásná mladá žena. Singer hlavnímu hrdinovi s laskavostí dopřává snad naprosto poslední rozkoš. „Před odchodem mě políbila a naléhala, abych ji navštívil, ale takový blázen zase nejsem. Jak praví Talmud: ‚Zázraky se nedějí každý den‘.“ (Singer, 2010, s. 14) Singer opakovaně vytváří příběh k neuvěření. Můžeme tedy spekulovat o neskutečném talentu, který Singer využívá při psaní fikce či pouze o štěstí a náhodě, která Singera celý život provází. Je problematické vysvětlit, jak je možné, že se Singer vždy ocitne na tom správném místě odehrávání všech zajímavých příběhů. Nejspíše obojí. Jako vynikající autor dokáže spojit svůj um s příhodnými okolnostmi a vytvořit tak z námětu svého vlastního života, života svých přátel či cizích lidí příběhy, jejichž nepřeborné motivy se zrcadlí ve fantastických životních situacích.

Motiv sexu lze v jedné z povídek v souboru *Vášeň a jiné povídky* vyčlenit na motiv nenaplněného sexu. V povídce *Dobrodružství* žena tiskaře navrhuje mladému spisovateli vztah založený pouze na fyzickém kontaktu. Šokující je pozadí celé dohody. Tuto dohodu vymyslel její nevěrný manžel, protože se po smrti syna stala jeho manželka frigidní. Mladý spisovatel ačkoli sexuálně velmi aktivní není schopný takovou přímočarou nabídku přijmout. Autor se snaží vysvětlit rozdíl mezi pudy a vášní. Z této situace se naprosto vytratilo veškerá přitažlivost i vášeň.

2.5 Život imigranta ve Spojených státech

Spojené státy jsou považovány za svobodnou zemi. Vznikly osídlením různými evropskými státy, poté imigrace evropských obyvatel do nové země pokračovala. Omezení pro přistěhování židovského národa započaly až roku 1924, kdy byl ustanoven Restrikční akt snižující počty židovských imigrantů ze sta tisíc na pouhých deset tisíc. Zvláště před a v období druhé světové války se tento akt, který rozhodoval o životě několika tisíc lidí, jeví jako nesmyslný. V letech 1935-1941 se podařilo z Evropy emigrovat sto padesáti tisícům Židů, mezi nimi byl i Isaac Bashevis Singer. Tito Židé byli převážně příslušníci střední třídy na rozdíl od Židů náležícím k dělnické třídě, kteří emigrovali na počátku 20. století. Židovská

minorita ve Spojených státech v roce 1937 tvořila 4 % populace.²⁷ Život v nové společnosti s rozdílnou kulturou, vyznáním a také rasovým složením je pro spisovatele nekonečnou studnou nápadů. Singer se ve Spojených státech stýkal s Židy, které znal z předválečného Polska a také s lidmi, kteří už dávno neměli být na živu. Často jsou to setkání nečekaná a o to zajímavější. Zajímavým faktem je, jak k sobě židovská komunita v cizí zemi inklinuje. Mnoho příběhů čerpá ze Singerových styků s lidmi, kteří si jej sami našli v redakci Forverts, kde pracoval. Mnoho Židů na spisovatele naráží čirou náhodou a jako lidé stejného vyznání cítí jistou sounáležitost, spouštěnou jejich společnou vírou. Singer jako bedlivý pozorovatel tyto příběhy zaznamenává a dotváří k naprosté čtenářské dokonalosti. Soubor motivů, který je tomuto námětu podřízen je široký. Z těchto motivů budeme dále zpracovávat: motiv cizích zemí, setkání a smrti.

2.5.1 Cizí země

Motiv cizích zemí se výrazně zužuje na země navštěvované autorem samotným. Židé nejčastěji směřují do Izraele. Mnoho neortodoxních Židů adaptovaných na tehdejší moderní americkou kulturu stále vyhledávalo víru, i když ji aktivně nepraktikovalo. Tyto potřeby jim v mnohých případech zajišťovaly styky s Židy žijícími v Izraeli. Také atmosféra židovského státu musela u Židů narozených v Polsku utvrzovat jejich identitu.

V povídce *Učitel ze souboru Kafkův přítel a jiné povídky* se vypravěč ocitá v Izraeli v roce 1955. Motiv cizí země je rozpracován na popisu prostředí a osob. Hlavní hrdina (opět mladý spisovatel) se ocitá na recepci konající se na jeho počest v Tel Avivu. Potkává staré známé z dob předválečného Polska a náhodně se setkává s jednou ze svých žákyň, úspěšnou neuroložkou, která spolu se svými rodinnými problémy vytváří osu příběhu. Vypravěč si všímá především klimatu a atmosféry večerního Tel Avivu. „Benzínové výpary se mísily s pachem měknoucího asfaltu a svěžími vůněmi, jež vanuly z polí, kopců, údolí. Od moře se nesl pach mrtvých ryb a městského odpadu. Měsíc stál nízko, temně rudý, zcela zastřený, a já měl pocit, jako by ve vesmíru došlo k nějaké katastrofě a on měl každou chvíli spadnout na zem.“ (Singer, 2010, s. 99)

V románu *Mešuge* motiv cizí země zastupuje Francie, kam Aron Greidinger připlouvá se svými přáteli ze Spojených států a cíl cesty Izrael. Tel Aviv je Mekkou amerických Židů a tak

²⁷ KAMP, Jim. Countries and Their Cultures: Jewish american. 2015. Dostupné z: <http://www.everyculture.com/multi/Ha-La/Jewish-Americans.html>

tuto cestu pro sebe a své přátele uspořádal i Aron, který se v Izraeli chce primárně setkat s Miriam. Při příjezdu do Paříže popisuje spisovatel rozdíl mezi jeho první a nynější návštěvou takto: „Paříž, kterou jsem navštívil v třicátých letech před odjezdem do Ameriky, byla elegantní, rozjásaná, hlučná a oslňující, doslova jako karneval. Paříž po druhé světové válce se zdála ošumělá, šedivá, poničená, stížená melancholií noci.“ (Singer, 2003, s. 172) Toto působivé svědectví přináší krásné obrazné srovnání dvou stejných míst v jiném čase. Těmito světy je místo, ve kterém žijeme, a i kdybychom sebevíc chtěli, dějiny opomenout nelze a hrůzy druhé světové války nám, kteří jsme nezažili holocaust, budou stále na očích. Po krátké zastávce v Paříži pokračuje skupinka cestovatelů do Izraele, na tomto motivu cizí země je nejpůsobivější složení cestujících v letadle na cestě do Lodu. „Letadlo, kterým jsme přiletěli, bylo plné chasidů²⁸, studentů ješivy a žen s parukami a šátky na hlavách. Jeden z cestujících se modlil časnou minchu, druhý listoval svazkem Mišny²⁹. Rudovlasý rabín zkoušel mladíka, který chtěl získat *cheter hora*. Když skupina nábožensky dbalých pasažérů vystoupila, očekával je dav rabínů a jiných studentů ješivy... Jejich sametové klobouky vypadaly poměrně nově. Byli příliš mladí, než aby prošli holocaustem v dospělém věku, a příliš staří, aby se narodili v táborech.“ (Singer, 2003, s. 176) Zdá se, že do Izraele mířili lidé hledající spirituální naplnění, kde jinde než v zemi postavené na základech judaismu by mohli získat tolik inspirace a uspokojení. Pro Židy z diaspory byla cesta do Izraele návratem do dětství, všechny svátky a tradice je navracely do předválečného Polska a utužovaly jejich identitu. Aron v této části knihy zmiňuje zdráhání amerických Židů, kteří touží odcestovat do Izraele. Jako největší problém se jim zdá jazyková bariéra, tedy moderní hebrejščina, kterou mnoho Židů žijících v Americe neovládalo.

Jižní Amerika, jmenovitě argentinské Buenos Aires je motivem cizí země v *povídce Příběh dvou sester* z povídkového souboru *Vášeň a jiné povídky*. Vypravěč se ocitá v Buenos Aires, kde se setkává se starým přítelem Leonem Bardelesem. Ten mu vypráví šílený příběh polygamního soužití se dvěma ruskými sestrami. I zde nacházíme motiv lásky z předešlé kapitoly (pozn. 2.4.1 Lásky), který nelze opomenout. Leon popisuje lásku sesterskou až incestní a lásku, která vzniká mezi šílenými sestrami a mladým mužem, který nedokáže žít s nimi, ani bez nich. Sám Leon svou situaci zpětně přemítá takto: „Při úvahách o polygamním soužití mě vždycky napadala celá řada otázek. Je vůbec možné vymýtit žárlivost? Může se

²⁸ Chasidé vyznávají chasidismus, což je náboženské hnutí vyznávající radost ze života a upřímnou lásku boha skrze prostou víru. (Singer, 1992)

²⁹ Mišna je část Talmudu, konkrétně je to ústní zákon neboli sebraná zákonná tradice. (Singer, 1999)

člověk dělit o někoho, koho miluje? Svým způsobem jsme my tři byli součástí experimentu, jehož výsledek jsme všichni očekávali s napětím. Čím déle jsme setrvali v dané situaci, tím jasnější nám vše bylo, že to tak nemůže zůstat.“ (Singer, 2000, s. 154) Vraťme se k motivu cizí země, který otevírá tuto povídku. Argentina vyznává po španělském osídlování katolickou víru. Je proto s podivem, do jakých koutů světa Židé zavítali. Leon zde popisuje odlišnost prostředí výrazně patrnou při svátcích a tradicích. „Dlouho mi trvalo, než jsem si zvykl, že Sukot³⁰ připadá na jaro a Pesach³¹, že je na podzim. Ani se nebudu pouštět do líčení, jak naše lidi tenhle naruby obrácený kalendář mate. Chanuka³² přichází v době veder, že by se člověk rozpustil. Na Šavuot³³ je zima.“ (Singer, 2000, s. 144)

2.5.2 Setkání

Při hlubším studiu Singerova díla si můžeme povšimnout jeho talentu pro vystavění dějové linie díla na motivu setkání - ve většině případů nečekaného. Tato setkání nejsou ničím ojedinělá. Vezmeme-li v potaz osud Židů za druhé světové války, kdy ani nejbližší rodinní příslušníci nevěděli o své vzájemné existenci a moderní komunikační prostředky čekaly na své objevení ještě několik dalších let, nelze pohybovat o těchto setkáních jako o dokonalém námětu pro psaní příběhu. Na druhou stranu mince můžeme postavit setkání nechtěná. Singer vložil do svých příběhů postavu spisovatele žijícího ve Spojených státech stále vyhledávaného lidmi, kteří mu touží sdělit svůj příběh či jej jakkoli ocenit za jeho přínos do židovské komunity. To, co čtenáře na Singerových příbězích nejvíce šokuje, jsou právě tato šílená setkání.

V povídce *Šlojmele* ze souboru *Kafkův přítel a jiné povídky* je vypravěčem opět spisovatel. Povídka vypráví příběh náhodného setkávání vypravěče, spisovatele a producenta Šlojmeleho. Šlojmele je obdařen neskutečnou životní energií a zápalem pro divadlo. Tyto kladné vlastnosti jej neopouští, na rozdíl od žen, které se mu míhají životem. Producent si přeje zdramatizovat nějakou ze spisovatelových povídek a tak jeho snahy pozorujeme

³⁰ Sukot se také jinak nazývá svátek stanů. Slaví se na podzim a má oslavovat konec sklizně. Zvláštní symbolický význam má kytice složená z několika druhů rostlin, kterou nosí muži v synagoze. (Singer, 1992)

³¹ Pesach se slaví po dobu osmi dní na jaře. Pesach oslavuje osvobození Židů z egyptského otroctví. Židé v těchto dnech používají speciální nádoby a vyhýbají se jídlům obsahujícím kvasnice. (Singer, 1992)

³² Chanuka je veselým svátkem konajícím se v prosinci. Židé si připomínají opětovné zažehnutí svící v jeruzalémském chrámě. V tento svátek zažehají svíce na osmiramenném svícnu, rozdávají si dárky a hrají společenské hry. (Singer, 2012)

³³ Šavuot oslavuje sklizeň obdobně jako Sukot. Tento svátek je jinak také nazýván „svátkem týdnů“. (Singer, 1999)

v průběhu několika let, kdy se z něj stává zavalitý starší muž stále oplývající bezbřehou energií. I přesto, že se zdá spojení energického producenta a introvertního spisovatele jako nemožné, nachází spisovatel mezi oběma jejich osobnostmi spojitost. „Jak šly roky, Šlojmele se pro mě stával symbolem zmařeného času i mých vlastních nezdarů. Já nemohl sehnat nakladatele, on zase divadlo. On tloustl, já lenivěl. Oba jsme se vícekrát ocitli na pokraji manželství, ale zůstali jsme starými mládenci. Oba jsme plánovali cestu do Evropy, Palestiny ale roky ubíhaly a my jsme nevytáhli paty z New Yorku.“ (Singer, 2010, s. 193) Na konci příběhu spolu dva hlavní hrdinové odjíždějí na cestu do Monticella, aby konečně našli úspěch.

Z motivu setkání vychází i ta šťastná. Jedním z pozitivních setkání je náhodné nalezení starého přítele v románu *Šoša*. Aron Greidinger se v epilogu ocitá v Izraeli, kam po smrti Šoši odchází. Při snídani si povšimne známé tváře Hajmla Čentšinra a takto břitce celou událost komentuje: „Slyšel jsem, že prý on i Celia zahynuli ve Varšavském ghettu, ale setkání s domněle zemřelými mě přestala překapovat.“ (Singer, 1992, s. 248) Dalším, na první pohled rozpačitým, posléze však šťastným setkáním je vykreslení motivu setkání v povídce *Syn* ze sbírky *Kafkův přítel a jiné povídky*. Zde muž vypravěč čeká na příjezd svého syna, kterého neviděl dvacet let. S jistotou můžeme tvrdit, že tento příběh je příběhem Isaaca Bashevishe Singera a jeho syna Jisraele Zamira, kterého v povídce oslovuje familiárně „Gigi“. Zmínky o této povídce a celém setkání i sblížení můžeme nalézt také v Zamirově knize *Cesta za mým otcem Isaacem Bashevishem Singerem*. Vypravěč popisuje city, které jej zaplavují při čekání na syna i všechny zmatky, které provází příjezd ostatních Židů. Sám se splete při rozpoznávání syna a tak již jen bedlivě čeká na toho správného cestujícího. „A najednou jsem ho spatřil. Vystupoval pomalu, váhavě a s výrazem, který napovídal, že nepředpokládá, že by na něj mohl někdo čekat. Vypadal jako na fotografii, jen starší... Opatrně se rozhlédl na obě strany a jeho obličej dobromyslně říkal: No jasně, nepřišel mi naproti.“ (Singer, 2010, s. 240)

Motivem setkání je uvedena také povídka *Obdivovatelka* ze souboru *Vášně a jiné povídky*. Už samotný název napovídá, že vypravěče příběhu a spisovatele v jedné osobě přijde navštívit jeho fanynka. Celá povídka je sledem událostí, které se zdají být zrychleny jako stiskem tlačítka na magnetofonu. „Nejdřív mi poslala dopis plný chvály. Mimo jiné psala, že moje knihy jí pomohly, aby se ‚našla‘. Potom telefonovala a domluvila si se mnou schůzku. Netrvalo dlouho a volala znovu, protože se ukázalo, že v ten den nemůže a navrhla jiný termín.“ (Singer, 2000, s. 47) Už samotný začátek nám napovídá, že s hlavní hrdinkou příběhu není něco v pořádku. Ester vykládá spisovateli svůj původ a dostává se až k intimním detailům, stejně jako mnoho jiných postav objevujících se v Singerově tvorbě. Jako spisovatel

píšíci o lidech a jejich osudech působí vypravěč jako důvěryhodná osoba pro všechny, kteří jej znají osobně i pro ty, kteří se s ním pouze náhodně setkají. Oddanost a obdiv Ester se mu zdají podivné, ale opravdový podiv přichází až ve chvíli, kdy se do bytu dovolá Esterin manžel a matka, kteří se hlavnímu hrdinovi snaží vysvětlit psychickou nemoc, kterou Ester trpí. Celý příběh vyvrcholí Esteriným epileptickým záchvatem a spisovatelovými zabouchlými dveřmi. Absurdita příběhu je v jeho konci, kdy Ester odchází ze spisovatelova života stejně rychle, jako do něj vstupuje, a tak se pro něj stává pouze přízrakem.

2.5.3 Smrt

Motiv smrti je v Singerových dílech obsažen často, rozhodně ho ale vzhledem k motivům v této práci již obsaženým můžeme považovat za méně zobrazovaný. Smrt je zde často popisována očima pozůstalého. Smrt v díle, které zahrnujeme do této práce, znamená nový začátek, jakoby chtěl Singer naznačit nezastavitelný koloběh života přesně tak, jak jej stvořila matka příroda. Stejně jako plyne židovský rok se všemi svátky a tradicemi, plyne i život lidí, kteří jsou zahrnuti v námětu imigranta a života ve Spojených státech.

V románu *Mešuge* si smrt vybrala Maxe Aberdama, dlouholetého milence Miriam. Ta jej doprovází i při jeho posledních krocích do Jeruzaléma, kde si přeje zemřít. Maxova poslední slova vztahující se k židovskému národu znějí následovně: „Kdybych byl mohl uvěřit, že se splní dávný sen sionistů? Kupoval jsem jejich skalím, přispíval do Židovského národního fondu, nikdy jsem však ani na okamžik nepomyslel, že by z toho fantazírování mohlo něco být. Nepřesvědčila mne ani Balfourova deklarace. Jenže židovský stát je tu a já jsem tu taky. A neboť je mým osudem umřít, chci být pochován do téhle starobylé půdy.“ (Singer 2003, s. 198) Aron se o Maxově smrti dozvídá z telegramu, který mu posílá z Izraele. Pro Miriam a Arona je Samova smrt velkou ránou, avšak jak už bylo zmíněno výše, otevírá bránu novému vztahu, kterému již nic nebrání. Nezastavitelný koloběh světa nás v každém ze Singerových děl nutí k zamyšlení.

Smrt visí nad hlavou milionáře Harryho Bendinera jako opakující se noční můra. Úvahami nad koncem své životní pouti se zaměstnává v celé novele *Staré lásky* ze souboru *Vášně a jiné povídky*. Na sklonku života přemítá své bytí s uvědoměním, že se chýlí kvapem ke konci. Harry ožívá nečekaným setkáním s novou sousedkou Ethel. Čtenář pozoruje, jak se mu život vlévá zpět do žil. Poté, co zjišťuje, že jej - vdova - Ethel nehodlá obrátit o peníze, neboť jich má sama dost, přestává na chvíli pochybovat o své existenci. Ethelino nadšení pro

jejich společné stáří jej nutí přehodnocovat svá rozhodnutí a zastaralé postoje. Smrt, které dokáže uniknout pouze ve snech, se mu oddaluje s každou hodinou strávenou s Ethel. Klíčovým okamžikem je Harryho zamyšlení právě ve chvíli, kdy Ethel navrhuje jejich společnou cestu pod svatební baldachýn. Zde autor nechává interpretaci čistě na čtenáři. Hlavní postava je Harry a do myšlení Ethel nás autor nenechává proniknout. Ethel reaguje naprostou změnou osobnosti, vyprovází Harryho a nadějná budoucnost pro oba končí jako zásahem blesku. Harry odchází domů a jeho život se vrací do svých starých kolejí. Nejspíše stále čeká na Ethel a sní o jejich společné budoucnosti, ale jakoby se se zaklapnutím zámku v Harryho bytě opět zjevila všudypřítomná smrt. Harryho toho odpoledne probouzí ze spánku ruch na chodbě. „Harry se nemohl rozhodnout, má-li jít ke dveřím nebo ne. Stál nad toaletní mísou a třásl se. *Třeba jsou to mé poslední chvíle na světě*, prolétlo mu hlavou. ‚Bože všemohoucí smiluj se nade mnou,‘ zasténal. Teprve potom si vzpomněl, že má ve dveřích kukátko, kterým se může podívat, kdo na chodbě je. Jak jsem na to mohl zapomenout? Divil se. Začínám být asi senilní.“ (Singer, 2000, s.35) Harry se později dozvídá, že Ethel spáchala sebevraždu skokem z okna. Harry se necítí vinen. Prohlubuje se u něj jeho úzkost a strach ze smrti. Jediné, co jej zajímá, je osud Etheliny dcery (Uvažuje o cestě do Britské Kolumbie, kde dcera žije.). Radostná je v příběhu pouze energie, kterou mu Ethel stačila před svou smrtí dodat. Jak s ní ovšem naloží, se už nedozvíme. Takto končí příběh Harryho Bendinera, milionáře, kterému v stáří zbylo pouze bohatství a čekání na smrt.

Závěr

Tato práce se zabývá studiem námětů novel a próz Isaaca Bashevishe Singera. Jako nejsnadnější metoda studia se zdál rozbor stěžejních motivů vybraných děl. Práce ale není pouhým výčtem klíčových námětů a motivů. Ve vlastní analýze jsem považovala za neopomenutelné vyhledat spojitost mezi autorovým životem, judaismem, židovskou komunitou a kontextem doby. Tento cíl se zdárně podařilo naplnit.

V práci pracuji s díly vydanými v českém jazyce, ale studovala jsem také literaturu v anglickém jazyce. Nedílnou součástí práce se staly také internetové zdroje napomáhající pochopení díla i osobnosti autora.

Největším problémem byla selekce podstatných primárních zdrojů. V českém jazyce se naštěstí mnoho povídek, které jsem považovala za důležité, vyskytuje opakovaně v různých povídkových souborech. Dalším úskalím se zdálo být vyhledávání motivů čerpajících ze stejného námětu. Například motiv tradic a svátků se hojně objevoval také v textech vystavěných na námětu života imigranta ve Spojených Státech, tento motiv jsem ale již zařadila k námětu dětství, a tak jsem se musela držet vytvořeného schématu, abych se vyvarovala nepřehlednému uspořádání.

Jako autorka jsem měla největší útrapy s přílišným vyzdvižením svého oblíbeného románu Šoša. Distribuovat pozornost také mezi díla, která jsem shledávala nezajímavá, se mi velice vyplatilo. Díky práci jsem si rozšířila své limitované povědomí o Singerově tvorbě a utvrdila se v dalším studiu života i děl zmiňovaného autora.

Věřím, že má práce přiblíží tvorbu a osobnost Isaaca Bahevishe Singera širšímu okruhu čtenářů. Záměrně jsem analyzovala náměty s přihlédnutím k atraktivnosti. Jsem přesvědčena, že čtenáře blíže osloví témata šokující, a proto jsem se nepouštěla do analýzy motivů víry a judaismu, i přesto, že je tento námět v Singerových dílech hojně zastoupen a mé osobě je velmi blízký.

Seznam použité literatury

- SINGER, Isaac Bashevis. *Mešuge*. Vyd. 2., V Argu 1., opr. Praha: Argo, 2003. 213 s. ISBN 80-7203-519-3.
- SINGER, Isaac Bashevis. *Kafkův přítel a jiné povídky*. Vyd. v tomto souboru 1. Praha: Argo, 2010. 299 s. ISBN 978-80-257-0306-9.
- SINGER, Isaac Bashevis. *Krátký pátek a jiné povídky*. V úplném souboru vyd. 1. Praha: Argo, 2012. 212 s. ISBN 978-80-257-0476-9.
- SINGER, Isaac Bashevis. *Světnice, kde otec soudil*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. 292 s. ISBN 80-7203-199-6.
- SINGER, Isaac Bashevis. *Šoša*. 1. vyd. v Odeonu. Praha: Odeon, 1992. 266 s. ISBN 80-207-0327-6.
- SINGER, Isaac Bashevis. *Vášeň a jiné povídky*. Vyd. v tomto souboru 1. Praha: Argo, 2000. 248 s. ISBN 80-7203-287-9.
- ZAMIR, Jisrael. *Cesta za mým otcem, Isaacem Bashevisem Singerem*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 1999. 238 s. ISBN 80-7207-287-0.
- TUSZYŇSKA, Agata. *Singer: krajiny paměti*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2006. 342 s. ISBN 80-7319-050-8.
- SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?*. Vyd. 1. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007. 228 s. ISBN 978-80-87029-07-7.
- HAMAN, Aleš. *Úvod do studia literatury a interpretace díla*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 1999. 179 s. ISBN 80-86022-57-9.
- PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2006. 187 s. ISBN 80-85839-44-X.
- TAUFER, Ivan, KOTYK, Josef a JAVŮREK, Milan. *Jak psát a obhajovat závěrečnou práci: bakalářskou, diplomovou, rigorózní, disertační, habilitační*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2009. 40 s. ISBN 978-80-7395-157-3.
- HOLOUŠOVÁ, Drahomíra. *Diplomové a závěrečné práce*. Dotisk 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 117 s. ISBN 80-244-0458-3.
- The Norton anthology of American literature*. 4th ed., shorter. New York: W.W. Norton, 1995. xxxiv, 2724 s. The Norton Anthology. ISBN 0-393-96645-3.

Internetové zdroje

The Library of America: Isaac Bashevis Singer. LITERARY CLASSICS OF THE UNITED STATES. [online]. 2004 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://singer100.loa.org/>

Isaac Bashevis Singer: The Art of Fiction No. 42. [2015]. Dostupné z: <http://www.theparisreview.org/interviews/4242/the-art-of-fiction-no-42-isaac-bashevis-singer>

KAMP, Jim. Countries and Their Cultures: Jewish american. 2015. Dostupné z: <http://www.everyculture.com/multi/Ha-La/Jewish-Americans.html>

The Nobel Prize in Literature 1978: Isaac Bashevis Singer. [online]. 2014 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1978/

History of Vegetarianism: Isaac Bashevis Singer (1904-1991). [online]. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.ivu.org/history/northam20b/singer.html>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tereza Mikulenková
Katedra:	Českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jaroslav Vala, Ph. D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Náměty novel a próz Isaaca Bashevis Singera
Název v angličtině:	Isaac Bashevis Singer – Themes of his novels and proses
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá rozdílnými náměty v novelách a prózách židovského spisovatele Isaaca Bahevishe Singera. Cílem práce bylo seznámit čtenáře s tvorbou autora a zkoumat motivy objevující se v konkrétních námětech. V bakalářské práci je dále obsažena definice pojmu námět.
Klíčová slova:	Isaac Bashevis Singer, americká židovská literatura, námět, povídka, novela, román, dětství, rabínův syn, tradice a svátky, přátelství, žena, láska, sex, život imigranta, Spojené státy, Cizí země, smrt, setkání, Šoša, Mešuge, Světnice, kde otec soudil, povídkový soubor
Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis deals with interpetiton of themes of Isaac Bashevis Singer's novels and proses. The aim of the thesis is the introduction of the author and his work and analysis of the common motifs based on the main themes. The thesis also deals with the characteristics of the term theme.
Klíčová slova v angličtině:	Isaac Bashevis Singer, Jewish American literature, theme, novel, prose, childhood, Rabi's son, holidays and traditions, friendship, woman, love, sex, Life of an American immigrant, foreign countries, United States of America, reunion, death, Shosha, Meshugah, In My Father's Court, Collection of stories
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	39 stran
Jazyk práce:	Český jazyk